

Schöpflin Aladár: Búcsú a Napkelettől. Nyugat, 1940.10.

Szép csendben, búcsúztatók és gyászszertartások nélkül, kimúlt a Napkelet, havonként megjelenő irodalmi és kritikai folyóirat.

Tormay Cécile alapította 1923-ban. Annak idején nagy kezdősebességgel indult. Támogatta anyagi eszközökkel gr. Klebelsberg Kuno kultuszminiszter, terjesztésében a hatóságok részéről némi szelíd nyomás érvényesült, különösen vidéki városokban, Tormay Cécile népes tábora, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége is mozgósította magát s tagadhatatlanul rokonszenvvel fogadta a magyar intelligencia akkori közvéleménye. Bevallott célja az akkor úgynevezett keresztény megújulás irodalmi szolgálata volt s be nem vallottan a Nyugat ellensúlyozása. Magam is láttam annak idején a kultuszminiszter egy köriratát, amelyben felhívta a címzetteket a Nyugat irányzata ellen indult folyóirat pártolására. Ez a célzata azonban gyakorlatilag nemigen volt tapasztalható, Tormay Cécile előkelő szelleme nem engedte, hogy folyóirata fölösleges polémiákkal s az akkor divatos politikai jelszavak hangoztatásával szálljon ellenünk harcba. Irodalmi súlyával akart hatni. Meg kell állapítanunk, a tónusa előkelő és írókhoz méltó volt.

Tormay Cécile keveset írt bele, inkább csak ünnepi alkalmakkor. A szerkesztés tulajdonképpeni részletmunkáját kezdetben jó ideig Horváth János végezte, aki a maga érdeklődésének is megfelelően nagy súlyt vetett a kritikai rovatra. Ez a kritika mindenkor irodalmi szempontok szerinti volt, az egyes kritikusok minősége szerint hol jobban, hol kevésbé sikerült, de alantas színvonalra, személyeskedésre sohasem süllyedt le. Ez meg is maradt mint hagyomány mindvégig. A Napkeletben igyekeztek minden olyan irodalmi műről kritikát írni, ami magyarul megjelent s a folyóirat ezzel jó irodalmi szolgálatot végzett. Kezdetben kitűnő írók dolgoztak bele, mint Szekfű Gyula, Eckhardt Sándor és sokan mások, gyakrabban jelentek meg benne irodalmunk javához tartozó irodalmi és tudományos essay-k. Idővel ezek a munkatársak elmaradoztak és az ifjúságnak engedték át a tért, de még az utóbbi években is olvastunk a Napkeletben néhány komoly elmélyedéssel írt tanulmányt – igaz, hogy néha olyanokat is, melyeket Horváth János aligha tűrt volna.

Szépirodalmi részében nem volt ilyen szerencsés a Napkelet. Elsők között karolta fel az erdélyi írókat, nem mindig egészen gondos válogatással, de ezek nem sok idő múltával elmaradoztak. Csonkaországi tehetséges költők, novellaírók is dolgoztak bele, sok jó is jelent meg benne, de úgy tűnt fel, véletlenszerűen: a szerkesztői mértékek egyenetlenek voltak, a jó írások mellett egészen középszerűek is sűrűn akadtak, a folyóiratnak nem volt meg az állandó színvonala. Semmi esetre sem sikerült elsőrendű írói gárdát kialakítani maga köré, a fiatalok javát magához vonni és megtartani s ezzel olyan irodalmi tekintéllyé, mondjuk, fémjelző fórummá válni, amilyennek egy irodalmi folyóiratnak lennie kell. A világháború utáni fiatal szépírók javából valók közül alig van egy-kettő, aki a Napkelettől kapott szárnyat s akik ott léptek ki a nyilvánosságra, azok is hamarosan elmaradoztak, amint másfelől is nyílt számunka tér. Valahogy nem érezték, úgy látszik, íróilag egészségesnek a folyóirat levegőjét.

Még kevésbé sikerült új irodalmi irányt inaugurálni. Az új irodalmi törekvések, a fiatalok törekvései rajta kívül fejlődtek ki. Konzervatizmusától idegenek voltak, bár el kell ismerni, hogy mikor egyes kiváló tehetségekben kialakultak, a kritikáiban méltánylattal szólt róluk. Általánosságban meg kell állapítani, hogy a Napkeletben érvényesült irodalmi szempontok lényegileg nem különböztek a Nyugat szempontjaitól, amelyek már a Napkelet kezdetekor, évek súlyos polémiái révén általában a komoly irodalmi közvélemény szempontjai voltak. Ebben a tekintetben az ellene indított folyóirat átvette a Nyugat szellemét – irodalmiakban – s a különbség inkább csak az volt, hogy a Napkelet szigorúbb volt a társasági illem megtartásában. Ez nem vált javára, irodalmi és kritikai folyóiratnak az ad létjogot, ha határozott, mindenki másétól különböző irányt tud kialakítani. Horváth Jánost tudományos feladatai csakhamar elvonták a szerkesztéstől, utána több éven át Hartmann János volt a szerkesztő, az ő távozásával rövid ideig Németh Antal, utána pedig, mikor Németh a Nemzeti Színház igazgatója lett, Kállay Miklós.

Őszintén sajnáljuk a Napkelet elhunytát. Mégis csak megvolt a helye irodalmi életünkben, céljait tisztességes írói eszközökkel szolgálta és elmúlásával is kevesebb lett az amúgy is nagyon

összeszűkült tér, ahol írók irodalmi dolgokról megszólalhattak.